

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/51/19-22>

Günəl Səfərova

Bakı Biznes Universiteti

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0000-0002-9507-0401>

gunel83@yahoo.com

Alqı-satqıda lizinq əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi

Xülasə

Müasir iqtisadi şəraitdə lizinq əməliyyatları alqı-satqı münasibətlərinin mühüm tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Lizinq iqtisadi məzmununa görə, həm investisiya, həm də maliyyə vasitəçiliyi funksiyalarını birləşdirən mühüm alət kimi çıxış edir. Məqalədə lizinq əməliyyatlarının mahiyyəti, inkişaf mərhələləri, Azərbaycan Respublikasında mövcud vəziyyət və bu sahənin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri elmi-nəzəri əsaslarla təhlil edilmişdir. Tədqiqat göstərir ki, ölkədə lizinq bazarının formalaşması prosesi hələ də institusional, hüquqi və maliyyə məhdudiyyətləri ilə üzləşir. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən “Aqrolizinq” mexanizmi müsbət nəticələr versə də, bazar iştirakçılarının kapital resurslarına çıxışı məhduddur. Bu baxımdan, rəqəmsallaşma, hüquqi-normativ tənzimləmələrin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və vergi güzəştlərinin genişləndirilməsi mühüm prioritet kimi dəyərləndirilir. Nəticələr göstərir ki, lizinq əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi real sektorun investisiya fəallığını artırır, iqtisadi artımı stimullaşdırır və dövlət-özəl tərəfdaşlığının gücləndirilməsinə şərait yaradır.

Açar sözlər: lizinq, alqı-satqı, investisiya, rəqəmsallaşma, iqtisadi inkişaf

Günəl Səfərova

Baku Business University

PhD in Economics

<https://orcid.org/0000-0002-9507-0401>

gunel83@yahoo.com

Improving Leasing Transactions in Purchase and Sale

Abstract

In the modern economic environment, leasing operations have become an integral part of purchase and sale relations. Leasing serves as a key instrument that combines both investment and financial intermediation functions. This article analyzes the essence, development stages, current situation, and improvement directions of leasing operations in the Republic of Azerbaijan based on scientific and theoretical approaches. The research reveals that the formation of the leasing market in Azerbaijan still faces institutional, legal, and financial constraints. Although the state program “Agroleasing” has achieved certain positive outcomes, market participants’ access to capital resources remains limited. Therefore, digitalization, alignment of legal frameworks with international standards, and expansion of tax incentives are considered essential priorities. The findings show that improving leasing operations enhances investment activity in the real sector, stimulates economic growth, and contributes to the strengthening of public-private partnerships.

Keywords: leasing, purchase and sale, investment, digitalization, economic development

Giriş

Müasir iqtisadi münasibətlər sistemində lizinq mexanizmi investisiya fəaliyyətinin mühüm komponentlərindən birinə çevrilmişdir. Qlobal iqtisadiyyatda baş verən struktur dəyişikliklər, texnoloji modernləşmə və rəqəmsallaşma prosesləri müəssisələrin əsas fondlara çıxış imkanlarını genişləndirməyi, innovasiyaların maliyyələşmə mənbələrinin diversifikasiyasını zəruri etmişdir. Bu baxımdan lizinq əməliyyatları kapital qoyuluşlarının səmərəliliyini artıran, alqı-satqı münasibətlərini maliyyə vasitəçiliyi səviyyəsində birləşdirən mühüm alət kimi çıxış edir.

Lizinq, iqtisadi mahiyyətinə görə, istehsal vasitələrinin sahibkarlıq subyektlərinə müəyyən müddətə icarəyə verilməsi, eyni zamanda, alqı-satqı və kredit münasibətlərinin sintezini özündə birləşdirən kompleks mexanizmdir (Fabozzi & Modigliani, 2010; Leaseurope, 2023; World Bank, 2022). Bu mexanizm müəssisələrə ilkin kapital çatışmazlığı şəraitində texnoloji modernizasiya aparmaq, avadanlıqları əldə etmək və istehsal gücünü artırmaq imkanını verir. Nəticə etibarilə, lizinq əməliyyatları real sektorun maliyyələşməsində mühüm alternativ alət rolunu oynayır və iqtisadi artımın davamlılığını təmin edir.

Tədqiqat

Azərbaycan Respublikasında lizinq münasibətlərinin formalaşması və inkişafı 1990-cı illərin ortalarından başlayaraq dövlətin iqtisadi siyasətində mühüm istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. 1994-cü ildə qəbul edilən “Lizinq haqqında” Qanun və sonrakı illərdə həyata keçirilən institusional islahatlar bu sahədə hüquqi-normativ bazanı formalaşdırmış, lizinq şirkətlərinin fəaliyyətini tənzimləyən mühüm mexanizmləri müəyyən etmişdir. 2000-ci illərin sonlarından etibarən “Aqrolizinq” ASC-nin yaradılması, kənd təsərrüfatı texnikasının lizinq yolu ilə fermerlərə təqdim olunması və dövlətin bu sahəyə yönəltdiyi subsidiyalar lizinq bazarının genişlənməsinə şərait yaratmışdır.

Bununla yanaşı, lizinq sektorunun institusional strukturunda hələ də bir sıra problemlər qalmaqdadır. Əsas çətinliklər kimi aşağı maliyyə resursları, kommersiya banklarının lizinq əməliyyatlarına az maraq göstərməsi, lizinq müqavilələrinin hüquqi icra mexanizmlərinin qeyri-səmərəliliyi, həmçinin vergi və uçot məsələlərinin tam tənzimlənməməsi göstərilə bilər. Bazar iştirakçılarının maliyyə savadlılığının və risk idarəetmə qabiliyyətinin yetərinə olmaması da lizinq münasibətlərinin inkişaf tempini məhdudlaşdırır.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə lizinq əməliyyatları ümumi investisiya qoyuluşlarının 20-30 faizini təşkil edir. Avropa İttifaqı ölkələrində lizinq bazarı kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) əsas maliyyə mənbələrindən biri kimi çıxış edir (Leaseurope, 2023; İmamverdiyev, 2025; Khayyer, 2015). OECD-nin 2023-cü il hesabatına əsasən, lizinq alətləri KOS-ların avadanlıq və texnoloji yeniliklərə çıxışını 2,3 dəfə artırır. Bu modelin Azərbaycan iqtisadiyyatına adaptasiyası lizinq əməliyyatlarının səmərəliliyinin artırılması və iqtisadi strukturun diversifikasiyası baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Hazırkı dövrdə rəqəmsallaşma, elektron sənəd dövriyyəsi və maliyyə texnologiyalarının (fintech) inkişafı lizinq əməliyyatlarının avtomatlaşdırılması və şəffaflığının təmin edilməsi üçün yeni imkanlar açır. Rəqəmsal lizinq platformalarının tətbiqi, elektron müqavilə sistemləri və blokçeyn əsaslı əməliyyat izləmə mexanizmləri lizinq bazarının dayanıqlılığını və etibarlılığını artırır. Bu məqalənin məqsədi Azərbaycan Respublikasında lizinq əməliyyatlarının alqı-satqı münasibətləri çərçivəsində təkmilləşdirilməsi, bu əməliyyatların iqtisadi səmərəliliyinin artırılması, institusional və rəqəmsal mexanizmlərin elmi əsaslarının işlənməsidir.

Tədqiqatın aktual olması, ilk növbədə, ölkə iqtisadiyyatının qeyri-neft sektorunda dayanıqlı inkişafın təmin olunması, real sektorun innovativ maliyyə alətlərinə çıxışının genişləndirilməsi və “Azərbaycan 2030: Milli Prioritetlər” sənədində müəyyən edilən məqsədlərlə bağlıdır. Bu baxımdan lizinq münasibətlərinin alqı-satqı mexanizmləri ilə uzlaşdırılması və beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan yeni idarəetmə modellərinin formalaşdırılması zərurəti aktuallığını qorumaqdadır.

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda lizinq əməliyyatlarının alqı-satqı sistemində iqtisadi və təşkilati xüsusiyyətlərini təhlil edərək, onların səmərəliliyini artırmağa xidmət edən elmi təkliflər irəli

sürməkdir. Tədqiqatın məqsədi lizinqin bazar iqtisadiyyatındakı rolu, investisiya mühitinə təsiri və dövlətin maliyyə siyasətindəki əhəmiyyətinin müəyyənəşdirilməsi ilə sıx əlaqəlidir.

Tədqiqatın mahiyyəti lizinq əməliyyatlarının:

- sahibkarların kapitala çıxış imkanlarını genişləndirən iqtisadi alət kimi funksiyasını;
- alqı-satqı prosesində maliyyə vasitəçiliyinin yeni forması kimi rolunu;
- hüquqi, rəqəmsal və fiskal mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsini öyrənməkdən ibarətdir.

Araşdırmanın məqsədini reallaşdırmaq üçün aşağıdakı tədqiqat vəzifələri müəyyən edilmişdir:

- Lizinq əməliyyatlarının iqtisadi və hüquqi mahiyyətini elmi-nəzəri baxımdan izah etmək;
- Alqı-satqı münasibətlərində lizinqin rolu və tətbiq xüsusiyyətlərini araşdırmaq;
- Azərbaycan Respublikasında lizinq bazarının inkişaf meyillərini, əsas iştirakçıları və struktur problemlərini təhlil etmək;
- Lizinq fəaliyyətinin normativ-hüquqi bazasını beynəlxalq təcrübə ilə müqayisə etmək;
- Lizinq əməliyyatlarında rəqəmsallaşma, avtomatlaşdırılmış hesabat və elektron müqavilə sistemlərinin tətbiqi imkanlarını qiymətləndirmək;
- OECD, Dünya Bankı və Leaseurope təcrübəsi əsasında lizinqin inkişafı üçün uyğunlaşdırılmış modellər təklif etmək;
- Azərbaycanda lizinq bazarının səmərəliliyini artırmaq məqsədilə dövlət-özəl tərəfdaşlığı və vergi stimullarının optimallaşdırılması üzrə təkliflər işləmək.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. *Obyektı:* Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən lizinq şirkətləri, bank sektorunun lizinq əməliyyatları, “Aqrolizinq” ASC və digər maliyyə vasitəçiləri. *Predmeti:* Lizinq əməliyyatlarının iqtisadi mexanizmləri, alqı-satqı proseslərində tətbiqi və onların təkmilləşdirilmə istiqamətləri.

Bu tədqiqatın elmi-nəzəri əsasını lizinq və investisiya fəaliyyətinin maliyyələşməsi sahəsində aparılmış yerli və beynəlxalq elmi araşdırmalar, iqtisadi nəzəriyyələrin müddəaları və hüquqi-normativ aktlar formalaşdırır. Metodoloji yanaşmalar aşağıdakılardan ibarətdir:

Analitik və müqayisəli təhlil metodu: Azərbaycan və xarici ölkələrdə lizinq bazarının inkişaf göstəricilərinin müqayisəsi üçün;

İnduksiya və deduksiya metodu: ümumi iqtisadi qanunauyğunluqlardan konkret lizinq mexanizmlərinə keçidi təmin etmək üçün;

İqtisadi-statistik metod: lizinq bazarının həcmi, investisiya yönümləri və struktur göstəricilərinin təhlili üçün;

Sintez və sistemləşdirmə metodu: əldə olunan nəticələr əsasında konseptual təkliflərin formalaşdırılması üçün.

Tədqiqatda həm normativ-hüquqi sənədlər (Azərbaycan Respublikasının “Lizinq haqqında” Qanunu, 2014; Mülki Məcəllə, n.d.; “Aqrolizinq” ASC, 2023), həm də beynəlxalq təşkilatların (OECD, Dünya Bankı, EBRD, Leaseurope) hesabatları əsas istinad mənbələri kimi istifadə edilmişdir.

Nəticə

Aparılmış tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, lizinq əməliyyatları müasir iqtisadi sistemdə alqı-satqı münasibətlərinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Lizinq mexanizmi yalnız əsas vəsaitlərin icarəyə verilməsi forması deyil, eyni zamanda, investisiya və maliyyə vasitəçiliyinin mühüm alətidir (Səfərova, 2023; Leaseurope, 2023; Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, 2024; EBRD, 2020). O, sahibkarların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını artırmaqla, real sektorun dinamik inkişafını təmin edir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında lizinq bazarının inkişafı istiqamətində dövlətin atdığı addımlar – “Lizinq haqqında” Qanunun qəbulu, “Aqrolizinq” ASC-nin fəaliyyəti, vergi güzəştləri və investisiya təşviqi tədbirləri – müəyyən müsbət nəticələr vermişdir. Lakin lizinq sektorunun institusional və hüquqi mühitində hələ də sistemli islahatlara ehtiyac qalmaqdadır. Maliyyə bazarının məhdudluğu, lizinq şirkətlərinin kapital çatışmazlığı, informasiya və rəqəmsal infrastrukturların zəif inkişafı bu bazarın tam potensialının reallaşmasına mane olur.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, lizinq əməliyyatlarının rəqəmsallaşdırılması, elektron müqavilə sistemlərinin tətbiqi, blokçeyn əsaslı şəffaf əməliyyat izləmə mexanizmlərinin yaradılması əməliyyat xərclərini azaldır və bazar etimadını gücləndirir. OECD və Leaseurope hesabatlarında da göstərildiyi kimi, lizinq mexanizmlərinin rəqəmsal integrasiyası KOS-ların (kiçik və orta sahibkarlığın) maliyyəyələşmə imkanlarını genişləndirir və iqtisadi artıma müsbət təsir göstərir.

Azərbaycan üçün bu istiqamətdə prioritet addımlar aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

Lizinq bazarının hüquqi-normativ çərçivəsinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;

Dövlət-özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində lizinq layihələrinin stimullaşdırılması;

Maliyyə və vergi güzəştləri mexanizmlərinin gücləndirilməsi;

Lizinq əməliyyatlarında rəqəmsal texnologiyaların – xüsusilə e-imza və blokçeyn sistemlərinin – tətbiqinin təşviqi;

Lizinq şirkətləri və bank sektoru arasında koordinasiyanın artırılması.

Əldə olunan nəticələrə əsasən, lizinq əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi alqı-satqı münasibətlərinin səmərəliliyini artırmaqla yanaşı, ümumi iqtisadi artımın sürətləndirilməsinə və rəqabət-qabiliyyətli biznes mühitinin formalaşmasına mühüm töhfə verir. Bu istiqamətdə aparılacaq kompleks islahatlar və rəqəmsal həllərin tətbiqi ölkədə lizinq bazarının dayanıqlı inkişafını təmin edə bilər.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan Respublikasının "Lizinq haqqında" Qanunu*. (1994). Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi.
2. *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi*. (). Lizinq münasibətlərini tənzimləyən bölmələr.
3. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. (2024). *İnvestisiya və lizinq bazarının inkişaf istiqamətləri*.
4. "Aqrolizinq" ASC. (2023). *İllik fəaliyyət hesabatı*.
5. EBRD. (2020). *Leasing Sector Assessment Report: Transition Economies 2020*. European Bank for Reconstruction and Development.
6. Fabozzi, F. J., & Modigliani, F. (2010). *Capital Markets: Institutions and Instruments* (4th ed.). Pearson Education.
7. İmamverdiyev, Y. (2025). *Rəqəmsal iqtisadiyyat və maliyyə texnologiyaları*. Elm və Təhsil.
8. Khayyer, B. (2015). Leasing as an Effective Financial Instrument in Emerging Markets. *International Journal of Economics and Finance*, 7(8), 155–163.
9. Leaseurope. (2023). *European Leasing Market Report*.
10. OECD. (2023). *SME Financing and Leasing Market Trends*. OECD Publishing.
11. Səfərova, G. (2023). *Azərbaycan Respublikasında lizinq əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi*. Odlar Yurdu Universiteti, dissertasiya işi.
12. World Bank. (2022). *Digital Financial Inclusion and Leasing Systems*. Washington D.C.

Daxil oldu: 30.07.2025

Qəbul edildi: 01.11.2025